

РЕГИОНАЛНО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ Професионално направление „Стопанско управление и администрация“ 2014 г.

Катя Минева

Център за контрол и оценка на качеството на училищното образование

Резюме. Предложената статия разглежда част от получените резултати от Регионално външно оценяване на ученици от XI клас на професионалните училища от професионално направление „Стопанско управление и администрация“.

Основна цел на оценяването бе да се приложат и популяризират съвременни модели и механизми на оценяване в различни професионални направления в ПОО, като същевременно с това се постига и мониторинг върху формирането на базови умения и компетентности у учениците в професионалните училища, които се явяват основа за израстване и професионална реализация.

Keywords: economic knowledge, skills and competencies, assessment, vocational skills and competencies, quality of vocational education and training

Качеството на професионалното образование се разглежда като ниво на способност на завършващите за самореализация в професионалния живот и среда. Професионалното образование и обучение могат да допринесат за постигането на растеж и за създаването на работни места само ако тяхната цел бъде учениците да придобият конкретни знания, умения и компетентности, които да подпомогнат професионалната и социалната им реализация, да им предоставя избор за изграждане на съвременни технологични и социални умения, да насърчава творческото и рационализаторско начало, да подпомага адаптацията им към бързо променящата се икономическа среда.

Знанията и уменията на учениците, придобити в училище, трябва да оформят ясен профил от компетентности, които да бъдат оценени и признати от потенциалните работодатели. Информацията, получена от оценяване, признато и от работодателите, позволява да се установят къде съществува евентуален недостиг и да се насочат действията към области, в които вложените инвестиции се изплащат най-добре.

Като продължение на съвместен проект между ЦКОКУО и РИО „*Моделите и механизми за Регионално външно оценяване*“ през юни 2014 г. беше реализирано Регионално външно оценяване по ПОО в професионално направление „*Стопанско управление и администрация*“ (СУА), като бяха включени професии от II и III квалификационна степен.

Целта бе да се приложат и популяризират съвременни модели и механизми на оценяване в различни професионални направления в ПОО. Същевременно с това се постига мониторинг върху формирането на основни, базови умения и компетентности (ЗПП) у учениците в професионалните училища, които се явяват основа за израстване и професионална реализация.

Целевата група на изследването бяха ученици от XI клас в професионални гимназии от професионално направление СУА от пет региона на страната с обхват 375 ученици.

Инструментариумът на оценяването е специално разработен за целите на РВО и се състои от *когнитивен тест* и *въпросник* за изследване на социални умения и компетентности, които съответстват на Държавните образователни изисквания (ДОИ) и резултатите, заложи в учебните програми. Задачите са разработени с помощта на учители от страната, преподаващи в професионални гимназии с икономическа насоченост.

Тестът е конструиран върху предмети от задължителната професионална подготовка (ЗПП) и са част от ДОИ за професиите от професионалното направление. Това са *Икономика на предприятието, Макроикономика, Микроикономика, Право, Счетоводство на предприятието, Бизнескомуникации, Предприемачество, Финанси, Маркетинг и Общи статистически методи и подходи* (само за професиите с III кв. степен).

Тестът съдържа 34 задачи, като по-голямата част от тях са със свободен отговор (4 задачи с избираем отговор и 30 задачи със свободен отговор). Към всяка задача с избираем отговор има три/четири варианта на отговор, от които само един е верен. Задачите от теста покриват учебното съдържание от ЗПП от учебната програма по икономика до XI клас съгласно учебните програми за професионалното, направление утвърдени със заповед на МОН.

Максималният брой точки за теста е **74**. Всяка правилно решена задача с избираем отговор носи по 1 или 2 точки. Всяка правилно решена задача със свободен отговор носи по 2 (две), 3 (три) или 4 (четири) точки, а в случай че отговорът е непълен, се поставя непълен брой точки 1, 2 или 3 точки.

Задачите в теста са разпределени по всички когнитивни нива – знание, разбиране, приложение и анализ, синтез, оценка.

Базата за оценката на постиженията на учениците е сборът от точки в целия тест. Общият брой точки за всеки участник се формира като сбор от получените точки от всяка задача в теста.

Постиженията на учениците се оценяват, като се отчита на колко процента от въпросите са отговорили правилно.

Относителната трудност на въпросите се оценява, като се отчита колко процента от учениците са отговорили правилно на всеки един от въпросите в теста.

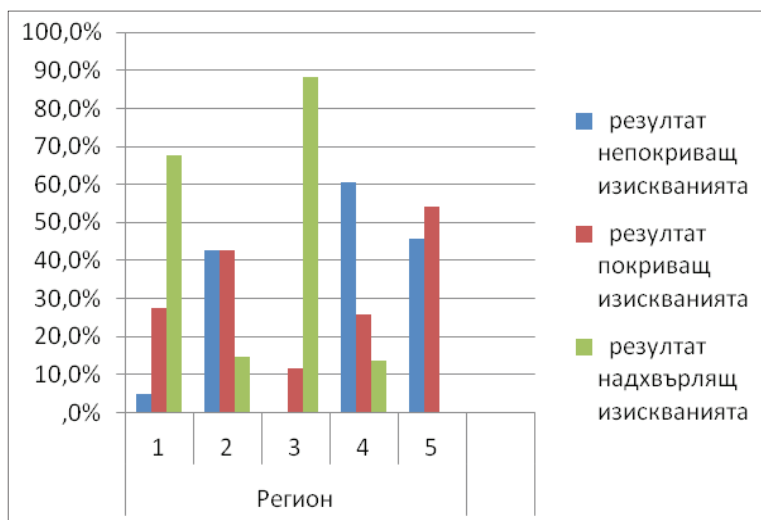
Основните психометрични показатели на теста показват **отлична надеждност** за практическите цели на теста (Алфа 0,89, Станд. грешка на измерването 0,073%). Тази стойност позволява да се правят изводи за всички ученици (всички участващи ученици) и да се сравняват резултатите по групи/региони/класове (училище, пол). Всяка задача от теста може да бъде анализирана самостоятелно на всички нива на анализ (училище/паралелка, ученик). Това е особено важно за задачите със свободен отговор. Данните от *задачите* могат да служат за самостоятелни изводи за всички ученици и отделни подгрупи от тях, а така също и за определяне на критериалните прагове. Трудността на теста според средния точков резултат е **45%** и показва, че задачите, включени в теста, са били **средно трудни** за учениците.

Общите резултати на 375 ученици, участвали в изследването, са представени в таблицата по региони*.

Таблица 1

Регион	Резултат, непокриващ изискванията	Резултат, покриващ изискванията	Резултат, надхвърлящ изискванията
1	5,0%	27,5%	67,5%
2	42,7%	42,7%	14,5%
3	,0%	11,8%	88,2%
4	60,5%	26,0%	13,6%
5	45,8%	54,2%	,0%
Общо	45,3%	32,5%	22,1%

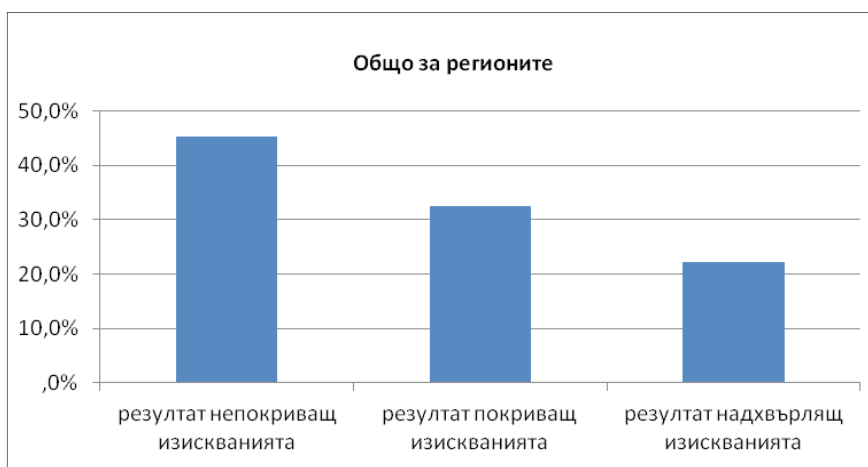
* Имената на регионите не се съобщават, тъй като изследването не е представително за регионите и страната.

Фигура 1

Графиката илюстрира нагледно разпределението на учениците в оформилите се групи според средния брой точки, получени в теста. Първата група ученици са учениците с бал до 17 точки и съставляват 41,8% от всички участвали в изследването. Тези ученици показват незадоволителни резултати и не покриват минималните изисквания на теста по включените в него предмети от ЗПП.

Учениците с бал от 18 до 34 и над 34 точки съставляват 58,2% от всички ученици в изследването, като 23,5% от тях надхвърлят 34 точки. Това са учениците, които попадат в групата със средни и по-високи от средните постижения и покриват заложените в теста изисквания по предметите от ЗПП и учебния план. Няма ученици, постигнали максимален брой точки от теста и показали много добри и отлични резултати.

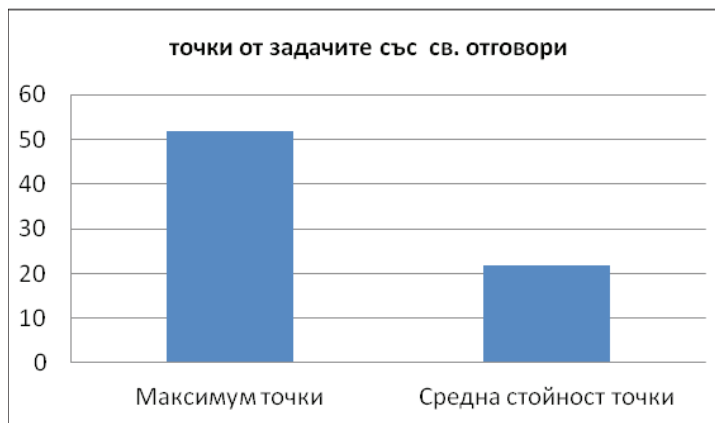

Фигура 2

От графиката се вижда, че процентът на учениците с незадоволителни постижения 45,3% надвишава процента на учениците със средни постижения 32,5% и процента на учениците с постижения над средните 22,1%. Разликата в процентите е статистически значима. *Сравнението налага извода, че по-голямата част от учениците, включени в измерването, показват незадоволителни знания и умения по предметите в ЗПП, включени в теста.*

Данните в изследването показват и това, че задачите със свободен отговор в теста са затруднили по-голямата част от учениците. Задачите със свободен отговор изискват формулиране и логическо построяване на отговора със собствени думи. Фигура 3 илюстрира средния брой получени точки от задачите със свободен отговор спрямо максималния брой точки от задачите със свободен отговор.

Сравнението налага извода, че учениците не са усвоили добре уменията да формулират основни идеи, принципи, закономерности, да построят аргументирани изводи и да демонстрират знания и умения, измервани със задачите.

Фигура 3

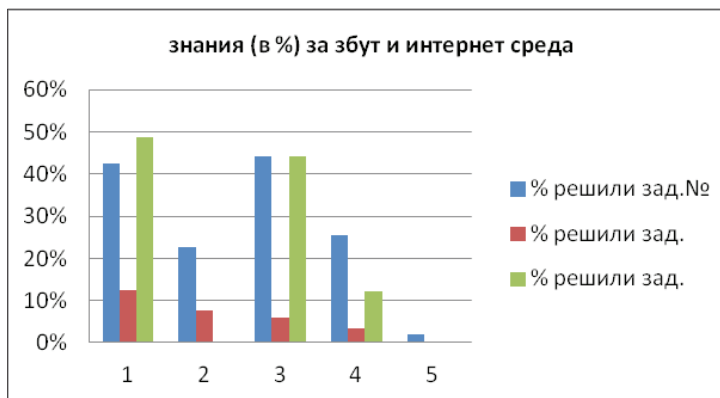
Като се има предвид разбирането за качеството на образованието като единство на качеството на реално получените резултати, качеството на образователния процес и потребностите на обществото и пазара на труда, то получената информация от изследването дава възможност да се проследи процесът на обучение и да се очертаят някои от областите, в които се наблюдават несъответствия с поставените цели и стандарти.

Приемаме, че типичният за дадена група резултат се основава на евристичното правило, според което поне 50% от групата са го постигнали. По тази причина се интересуваме от резултата, който показва какъв брой/процент точки показват половината (50%) от учениците по задачите от предметите от ЗПП, включени в теста.

Тук ще представим малка част от резултатите от изследването и някои от съдържателните области от Спецификацията на теста, в които учениците демонстрират недостатъчни знания и умения в сравнение с изискваните в учебната програма и ДОИ.

Една такава област са познанията за безопасните и здравословни условия на труд и работата в интернет средата, в която предстои да работят.

Познаването, сравняването и разграничаването на основни и общи правила на безопасната работа и фактори, които са вредни за здравето в средата, в която предстои да работят учениците, не са типични за почти половината (50%) от изследваните ученици. На фиг. 4 е представено разпределението на демонстрираните знания от учениците по региони.

Фигура 4

Може да се направи изводът, че учениците не познават добре правилата за здравословни и безопасни условия на труд и съответно трудно биха могли да ги съблюдават и изпълняват в процеса на работа в реална среда.

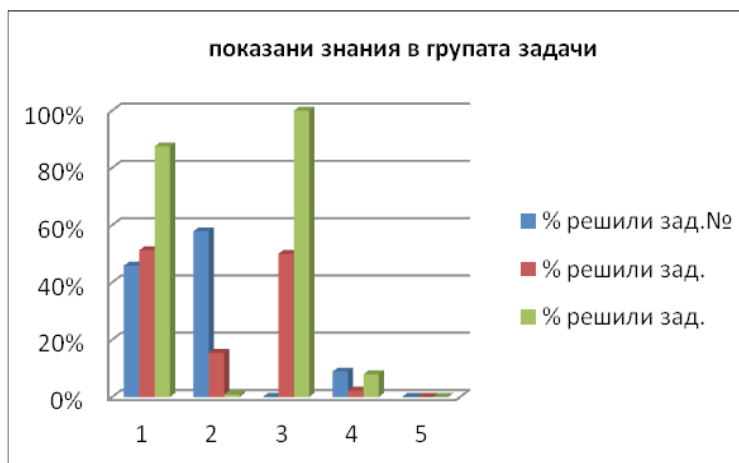
Друга слабост в обучението, която се забелязва от данните в изследването, е неумението да се разбират и разграничават основни икономически характеристики, да се прилагат в конкретни ситуации икономическите знания, принципи и подходи е особено важно в обучението по професиите и специалностите от професионалното направление и е основно изискване, залегнало в стандартите в учебните програми и ДООИ. Това е и основен показател за способността на завършващите за последващата им реализация в реална професионална среда и живот. Таблицата на фиг. 5 илюстрира процента решени задачи от групата, които изискват разбиране и прилагане на основни понятия, принципи, подходи в конкретна професионална ситуация от учениците по региони. Това са задачи, свързани с характеристики на БВП и подходи за определяне на БВП, основни икономически принципи и зависимости при търсенето и предлагането на стоки, определяне и съставяне на счетоводни статии и умения за характеризирание и анализиране на извършените стопански операции в предприятието.

	Регион				
	1	2	3	4	5
% решили зад. №	0%	15%	0%	75%	0%
% решили зад. №	0%	0%	0%	4%	0%
% решили зад. №	25%	13%	0%	19%	35%

Фигура 5

Резултатите от оценяването показват, че тези умения не са усвоени добре и голяма част от учениците, участвали в изследването, не познават добре и не умеят да разграничават основни икономически характеристики, да прилагат икономическите знания, принципи, подходи в конкретна професионална ситуация. Особено се отличава демонстрираната липса на такива знания и умения на учениците в някои от изследваните региони.

Колебливи са и познанията на учениците и по отношение на икономическата и бизнес средата, предприемачеството и представянето и оценката на бизнес идея. Показват неразбиране при демонстриране на знания за развитие и продажби на продукт/стока и формирането на пазара през този период. На графиката особено се отличава демонстрираната липса на такива знания на учениците в някои от изследваните региони.

Фигура 6

Резултатите подсказват, че са необходими допълнителни усилия в обучението в професионалното направление, особено в които учениците показват незадоволителни резултати по предметите от ЗПП, включени в теста.

Маркираните количествени данни от изследването, разбира се, не могат да бъдат пряко доказателство за резултата от професионалното образование и обучение в професионалното направление в изследваните региони, но дават достатъчно информация за подготовката на учениците и областите на обучение, в които би следвало да се акцентира, за да отговорят на съвременните изисквания на икономическото развитие и икономическата среда.

Качеството на образованието е съвкупност от усилия, промени, развитие, която поддържа образованието в съответствие с потребностите, очакванията, мотивите, интересите. В този смисъл качеството на професионалното образование и обучение се определя от социалната му адекватност – от способността да удовлетвори конкретните потребности на обществото и икономиката от специалисти и образователните потребности на личността.

За да може да се постигне по-лекото и адекватно адаптиране на младите хора към бързо променящата се среда и да се изгради умението, да се справят с предизвикателствата ѝ, да са конкурентоспособни, е необходимо получениите знания и умения да отговарят на реалните изисквания на пазара, на очакванията на потребителите, на очакванията на икономиката не само днес, а и след няколко години.

Препоръките, които биха могли да бъдат полезни в процеса на обучение в професионално направление „Стопанско управление и администрация“, могат да бъдат формулирани така:

1. Акцентиране в обучението и конкретизиране на очакваните резултати от обучението, които да бъдат адекватни на реалната икономическа и бизнес среда.

2. Акцентиране в обучението по ЗБУТ върху темите, свързани с условията на труд и работата в интернет средата, в която предстои да работят.

3. В учебните програми да се оптимизира балансът между теоретичните часове и часовете за упражнения, свързани с придобиване на умения за прилагане на икономическите знания в конкретни професионални ситуации, съществени за работата в реална среда.

4. В обучението по предметите за обща и отраслова професионална подготовка да се акцентира върху разбирането и усвояването на най-важните знания, умения и компетентности, които да съответстват не само на стандарта, заложен в учебните програми и ДООИ, но и на изискванията на реалната икономическа среда и работодателите.

5. Вниманието на учениците да бъде съсредоточено върху основните цели на обучението по съответните предмети и критериите, по които ще бъдат оценявани в съответствие с НКР.

6. Да се подобри обучението по информационни технологии в професионалното направление, като се работи със специализирани за отрасъла информационни продукти.

7. Да се намерят организационни форми за продължаващо обучение на учителите по специални предмети чрез включване в програми за съвременни форми и критерии за оценяване в ПОО и програми на Стопанската камара и отрасловите сдружения.

THE REGIONAL ASSESSMENT IN VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING – 2014 ANALYSIS

Abstract. The article discusses some of the results of Regional external assessment of students from vocational schools in professional field “Business Management and Administration”. The main objective of the evaluation was to implement and promote contemporary models and mechanisms of evaluation in different professional fields in VET, whilst achieving and monitoring the formation of basic skills and competencies in students in vocational schools, which are the basis for growth and professional development.

✉ **Mrs. Katya Mineva**

Center for Control and Assessment
of the Quality in School Education
125, Tsarigradsko chaussee Blvd., bl. 5
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.mineva@mon.bg